

Gudstjenestens veje... og vildveje v/Simon T. L. Stubkjær

Oplæg til debat ved provstisamråd for Ribe Domprovsti, tirsdag d. 8. maj 2018

Tak, Torkild, fordi jeg har fået lidt taletid på provstisamrådet i dag.

Jeg vil prøve at komme med nogle iagttagelser eller betragtninger vedrørende vores gudstjeneste - eller rettere sagt højmissen. Det er tænkt som et oplæg til en debat og ikke en videnskabelig gennemgang af gudstjenestens udvikling fra urmenighed til nutidens menighed.

Gudstjenesten er et meget følsomt emne at tale om - også selvom nogle mener, at vi ikke skal tale om følelser i folkekirken.

At der er flere holdninger til gudstjenesten og gudstjenestens form er vi alle bevidste om og jeg vil på ingen måde hævde, at jeg ligger inde med sandheden om hvordan den skal udformes eller at jeg har et færdigt løsningsforslag, som alle kan smile over og være glade for.

Jeg vil også begynde med at sige, at selvom jeg peger på nogle punkter ved højmissen, som nogle vil kunne tage anstød af, så er det sagt både som en djævelsens advokat, men så sandelig også ud fra en kærlighed til folkekirken og ikke mindst kristendommen. Det er altså sagt ud fra en dyb respekt for det vi skal værne om, og samtidig en påpegning af, at vi måske nogle gange glemmer noget, eller mister nogle på vores vej. At vi - fra min synsvinkel - for ofte glemmer dem der kommer i kirken; menigheden.

Jeg kan godt lide højmissen. Jeg kan godt lide dens form, rammen som den sætter. Det siger jeg ikke for allerede nu at forsvare mig mod angreb. Jeg kan godt lide den, især når den passer sammen med dem der har søgt kirken den pågældende søndag, og jeg vil hævde, at det ikke altid er tilfældet.

Jeg anser mig selv som en dygtig liturg, hvor liturgien, salmerne, musikken og teksterne kan gå op i en højere enhed. Og når det så er sagt, så melder spørgsmålet sig allerede: "Gik folk så hjem med noget? Blev de bare bjergtaget af at det hele kørte som på skinner? Og hvis det er tilfældet, er det så gudstjenestens mål?"

Når det er sagt, så vil jeg begynde et helt andet sted...

For mere end 10 år siden skrev jeg sammen med en kollega et "debatoplæg" til det lokale kirkeblad. Vi kaldte det et forsvar for den almindelige højmesse. Et klassisk indlæg af det jeg vil kalde - den konservative slags, hvor man højest kan høste lidt anerkendelse hos sine kolleger.

Set på mere end 10 års afstand så var det ikke et debatoplæg. Og i dag stiller jeg mig selv det spørgsmål, hvor mange i sognene der egentlig opfattede det som sådan. Der kom i hvert fald ingen reaktioner på det, selvom kirkebladet blev hustandsomdelt i tre sogne; til mere end 5.000 personer. Hvad vil jeg sige med det?

Jo, groft sagt er det vel sådan vi langt hen ad vejen også betragter vores gudstjeneste. Vi synes selv at leddene hænger sammen og kan forklare hvorfor vi gør dit og dat, men mangler alt for ofte indsigten i hvordan "menigmand" reagerer på gudstjenestens form og liturgi.

Selve udgangspunktet for debatindlægget var kirkelukningerne i København, som var baseret - dog ikke udelukkende - på et stødt faldende antal nadvergæster ved søndagens højmesser. Jeg mente bl.a. at de mange dåbsgæster - som der stadig var og er, trods faldende dåbstal - ikke tilhører en generation, som er altergængere. Så den målestok var i mine øjne helt forfejlet.

Set i bakspejlet var sådan en undersøgelse stadig forfejlet, fordi den ikke bringer noget videre i spil, andet end at ville påpege, at kommer der ikke mange i kirke, så vi kan roligt lukke nogle af dem. Men der er sket noget med mig og min syn på kirke og ikke mindst gudstjenesten, eller rettere sagt højmassen, som har fået mig til at genoverveje, om dens udtryk er det rigtige.

Mange mennesker har den forfejlede opfattelse, at folk i gamle dage strømmede til gudstjeneste, så det var svært at få en plads på kirkebænken.

Andre tal viser også, at der på landsplan er hen ved 2% af befolkningen der går i kirke om søndagen. Det er altså godt 110.000 mennesker som søger kirken hver søn- og helligdag året igennem. Det er immervæk 25.000 flere end dem der sidder på bænkene til superligakampene i weekenden. Hvis den sammenligning kan bruges til noget?

Jeg har altid sagt, at det ikke er antallet af kirkegængere der er kriteriet for succes, og det mener jeg stadig. Der er himmelvid forskel på sogne; større end der er på præster, vil jeg tro.

Samtidig kan jeg ikke lade være med at tænke på, om vi har valgt at fokusere så meget på de 2%, at vi glemmer de resterende 98%. Det vil jeg lade stå åbent til diskussion...

Hvad er så min forståelse af gudstjenestens veje og vildveje?

Som sagt, har mit syn på gudstjenesten og hvordan det har ændret sig over årene.

Tidligere mente jeg at den gudstjeneste der ikke fulgte ritualbogen førte til - og her siger jeg ord, som stadig anvendes den dag i dag, når kolleger vil nedgøre andre former for gudstjeneste, end den der står først fremført i ritualbogen - tivolisering og i værste fald selvpromovering af præsten og lige ind på den brede vej der fører væk fra Kristus, fremfor det som er kirkens opgave: at evangeliet læres rent og sakramenterne forvaltes ret, som der står i Confessio Augustanas artikel 7 - hvad det så end er, har jeg lyst til at tilføje her i 2018.

Og det fører mig til en overvejelse: er gudstjenesten eller måske rettere sagt højmissen god i sin nuværende form?

Jeg vil gerne understrege, at jeg holder af højmissen, af formen, af glæden over at kunne genkende leddene uanset hvilken kirke man vælger at besøge. Samtidig vil jeg dog også påpege, at jeg ikke ser højmissen som noget helligt. Den er ikke dalet ned fra himlen "senkrecht von oben" med Helligånden og derfor er den altså menneskeskabt på samme måde, som Bibelen er skrevet med menneskehånd og på et tidspunkt samlet i en kanon, for at luge ud i de mange grupperinger - eller sekter - der opstod i århundrederne efter de første kristne begyndte at sprede budskabet om den opstandne. Sagt på en anden måde: det er ikke bogstavet vi dyrker, men Kristus, som træder frem af skriften.

Højmissen som den ser ud i sin nuværende form kan meget vel være både gammel og trække på gamle overleveringer og på sin vis har den også vist sin berettigelse, men det gør den ikke bevaringsværdig eller fredet.

For mig at se, skal en højmesse eller en liturgi altid tale ind i den tid, som den er en del af og på det sted, hvor den skal have sin funktion og det fører ikke nødvendigvis til en tivolisering.

Jeg vil derfor også gerne bruge ham, som har lagt navn til vores gren af kristendommen - Martin Luther -, til at understrege, at mine ord ikke blot er opfundet til dette provstisamråd. I Confessio Augustanas artikel 7 påpeges det, at

“Det ikke er nødvendigt, at der overalt er ensartede menneskelige traditioner og riter eller ceremonier, der er indstiftet af mennesker...”

Så på den måde ser jeg gudstjenesten - i tråd med Luther - som noget elastisk. Som noget der er afhængig af tid og sted og de mennesker, som er tilstede.

Hvis “Gudstjenesten er den kristne grundfortælling i samfundet”, som jeg læste i en avis for et års tid siden, er sandt, hvem er sætningen så møntet på? Er det de 2%, som sidder på kirkebænken om søndagen? Og hvem forstår den sætning, hvis ikke man er ret godt inde i stoffet?

Jeg er ikke uenig i udtalelsen, men jeg vil gerne debattere den. For hvis udtalelsen er rigtig, må det afføde det næste spørgsmål: “Hvilken gudstjeneste er det vi taler om? Er det søndagens højmesse eller er det gudstjenesten som levet liv og ikke bare en kultisk forståelse, som selv Luther sagde?”

Nu hvor jeg er i gang og af domprovsten har fået taletid i dag, har jeg lyst til at stille et andet spørgsmål, som vi kan tale om bagefter: “Har I nogensinde oplevet, at gudstjenestegængerne virkede fjerne, som om de ikke var en del af gudstjenesten? Og har I overvejet om det var fordi teksterne og ikke mindst liturgien ikke sagde dem noget?”

Jeg har i hvert fald stillet mig selv de spørgsmål og tidligere har jeg nok tænkt, at det var fordi de ikke var vant til gudstjenesten og x antal gang i kirken ville gøre noget ved det. Jeg er ikke så sikker længere.

For uanset hvor meget jeg strenger mig an, så synes jeg ikke rigtig det virker. Der mangler stadig noget. Nogle vil hævde, at det er fordi vi danskere er beskedne eller ikke ved hvad vi skal sige til præsten, når vi hilser i døren. Om vi skal komme med ris eller ros.

Jeg tror nærmere, at det skyldes, at folk ikke har forstået meget af det der er foregået og hvis så, så kun brøkdele af prædikenen. Jeg tror problemet bl.a. ligger i, at sproget er blevet så fremmedartet, at den almindelige tilhører ikke forstår det; også selvom vi strenger os an og ikke

holder akademiske foredrag fra prædikestolen. Forstår vi præster altid teksterne til bunds og har vi stirret os blinde på gudstjenestens form og os selv? Og hvis det er sådan, hvad kan vi så gøre ved det, om noget i det hele taget?

Som sagt tidligere har jeg ikke nødvendigvis løsningen, men for mig at se skal gudstjenesten tale til mennesker. Gør den det i dag? Er gudstjenesten ikke bare blevet et samspil mellem præst, organist og kor?

I Acta. 2,42 står der "De holdt fast ved apostlenes lære og fællesskabet, ved brødets brydelse og ved bønnerne". Så simpelt gjorde de det dengang. Kan vi slippe afsted med det i dag.

Der synes uendelig langt fra en højmesse anno 2018 til det blot at samles i fællesskab om bønnerne, brødets brydelse og en beretning om hvem Jesus var og hvad han betyder.

For mig at se lugter det langt mere af fællesskab end den måde vi har indrettet gudstjenesten og kirkerummet på i dag.

Det er muligt at ordet forkyndes på bedste lutherske vis og sakramenterne forvaltes, men kan ordet ikke forkyndes på anden vis og kan dåben og nadveren ikke gennemføres, så de "fremmede" faktisk føler sig som en del af det og ikke kun som statister?

Det er nogle af de spørgsmål, som jeg gerne vil have bragt til debat.

Og i denne debat vil jeg gerne have at I prøver at se det fra den ganske almindelige kirkegængers side, som måske lige har været til konfirmation og ellers ikke har været der siden julen 2015.

Det er vanskeligt, men prøv. Prøv at læg præsterollen fra jer og lad os debattere det på et helt jævnt grundlag.